

КРУГЛИЙ СТІЛ УКРАЇНА ТА ПОЛЬЩА: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД СУСІДСТВА ТА РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Столяренко Данило

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРИНЦИПІВ ВЕСТФАЛІО НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

***Анотація.** У статті розглядається сутність принципів Вестфалю, можливість і доцільність їхнього застосування для аналізу сучасних україно-польських відносин. Автор представляє на розгляд принципи реалістичного підходу до аналізу сучасних україно-польських відносин.*

***Ключові слова.** Левіафан, Вестфальська система, комбінація інтересів та ідеалів, україно-польські відносини.*

***Abstract.** The article reviews the essence of the principles of Westphalia, the possibility and expediency of their application for the analysis of modern Ukrainian-Polish relations. The author presents the principles of a realistic approach to the analysis of contemporary Ukrainian-Polish relations.*

***Keywords.** Leviathan, Westphalian system, combination of interests and ideals, Ukrainian-Polish relations.*

Вестфальська система нерідко розглядається як витoki та основи сучасних систем міжнародних відносин, адже вона встановила та закріпила в світовому порядку певні принципи, які понад 300 років працюють з деякими змінами та доповненнями, а саме: принцип державного суверенітету; принцип (юридичної) рівності держав; принцип невтручання однієї держави у справи іншої [6]. Упродовж багатьох років Вестфальська модель стала загально визнаною в політичному та науковому середовищі. З часом, разом зі змінами у суспільстві, розпочалася всебічна критика самої «ідеї Вестфалю», а також організуючих принципів системи. Наразі проблемні питання цієї моделі міжнародних відносин відзначають у різних її галузях, таких як міжнародна безпека, гуманітарна діяльність і світова економіка. Тим не менш, принципи Вестфальської системи продовжують відігравати свою роль у сучасному світі, хоча й в значно меншому масштабі та з більш низьким рівнем ефективності.

Філософськими витокami її принципів можна вважати ідеї Томаса Гоббса з його політико-філософського трактату «Левіафан». Через викладені аналізи природи людей та держав, їхньої взаємодії, його вважають «ідейним батьком» реалістичної традиції в теорії міжнародних відносин. Як і сам Гоббс, реалісти вважають, що світ у різних ступенях демонструє існування порядку, співпраці та авторитету. Дійсно, міжнародні відносини розгортаються в системі, де немає остаточного гаранта чи безпеки

(наднаціонального уряду), але ця система також пронизана співпрацею, подібною до конфедерації (Commonwealth) Гоббса [1]. Альянси, режими, договори, міжнародні організації та кооперативні мережі широко розповсюджуються у світі, в якому реалісти викладали своє бачення міжнародної політики. Отже, у світовій системі навряд чи була закладена ідея «війни всіх проти всіх». Але, попри це усвідомлення порядку речей, реалісти знайшли місце у глибокій структурі світової політики: що відсутність переважаючої влади чи Левіафану завжди створює можливість війни, а отже, нації повинні підготуватися до неприємного світу: всездозволеної появи війни [7; 54]. Або вони розглядали саме співпрацю як завуальований прояв такого ж реалістичного імперативу. «Міжнародна політика, як і вся політика, – це боротьба за владу... Держави... можуть визначити свої цілі з поглядів релігійного, філософського, економічного чи соціального ідеалу..., технічного співробітництва з іншими країнами або міжнародними організаціями. Але щоразу, коли вони прагнуть реалізувати свою мету за допомогою міжнародної політики, вони роблять це, прагнучи до влади» [5].

З емпіричного погляду тенденція щодо співпраці в міжнародній політиці стала більш прийнятною. При всій повазі до елегантності реалістичних дедуктивних міркувань, заснованих на відсутності міжнародної наднаціональної сили (Power), тоді, коли конфлікт все ще широко проявляється по всьому світу, світова політика змінилася методами її ведення, адже стимулів до вдавання у масштабне насильство стало менше через стримуючі фактори, як ядерна зброя.

На прикладі сучасних україно-польських відносин можна помітити, що вони розвиваються під впливом міркувань безпеки та обопільного прагнення до більш тісної співпраці, і належать до категорії стратегічного партнерства. Але і їм не вдалося уникнути ряду непорозумінь та конфліктів. Сусідство із величезним потенціалом залишається вразливим через зміни регіонального середовища, внутрішні політичні процеси та через частково невідале комбінування інтересів та ідеалів обох сторін.

Для української зовнішньої політики періоду першого десятиріччя незалежності характерне декларування значної кількості стратегічних партнерів, що не відповідало реаліям відносин. Глибина стратегічного партнерства між Польщею та Україною походить від спільного розуміння безпекових викликів та загроз у Східній Європі. Незважаючи на те, що Польща та Україна знаходяться у різних стратегічних умовах – Польща, на відміну від України є членом ЄС та НАТО, – обидві вони розглядають питання безпеки як найважливіші на порядку денному двосторонніх відносин. Також важливо оцінити міцність економічного співробітництва обох країн, адже Польща є другим найбільшим торговельним партнером України, а Україна посідає чотирнадцяте місце серед найбільших торговельних партнерів Польщі. Потенціал розвитку двосторонньої торгівлі залишається величезним і може стати основою поглиблення взаємозалежності [2]. Угода про асоціацію, укладена між Україною та ЄС,

надає додаткових імпульсів та простору для двосторонньої торгівлі, а кількість української робочої сили сприяє розвитку польської економіки.

Однак, порядок денний двосторонньої співпраці певною мірою був ускладнений питанням історичної пам'яті, що унеможливило зосередження на пріоритетних проблемах стратегічного партнерства, зокрема у сфері безпеки, оборони, гібридної війни, енергетики. Відсутня єдина формула сприйняття спільного минулого не лише блокує формування майбутніх перспектив для співпраці, а й стає гнучким інструментом для політичних маніпуляцій, що вже відбилася на суспільних настроях. Історичні події, сам факт визвольної боротьби українського народу проти польського панування у XVII ст., польсько-українські сутички в регіонах Західної України та Східної Польщі є чинниками, що нагадують про значні антагонізми в минулому. На цьому ґрунті стикнулися схожі інтереси держав у багатогалузевій взаємодії та розрізнене бачення історичного минулого, що виявило відчуття ідейної ворожнечі на фоні стратегічного партнерства. Це конфлікт між давно закладеними принципами Вестфалю та положеннями сучасної міжнародної системи.

Підсумувавши все вищесказане, можна дійти висновку, що міжнародна спільнота переживає ряд системних трансформацій, які супроводжуються виникненням нових геополітичних загроз, глобальних криз та викликів національній безпеці як окремих держав, так і цілих регіонів, і стає необхідним пошук нових концептуальних підходів для вирішення актуальних проблем сучасності та формування дієвих політичних інструментів для реагування на виклики та загрози. Ці процеси, з одного боку, актуалізують інтерес до Вестфальської системи, а з іншого, вимагають їхнього критичного переосмислення. На прикладі України та Польщі, з одного боку, процеси їхнього стратегічного партнерства та співпраці у різних сферах свідчать про глобальність міжнародних відносин – зацікавленість Польщі в залученні України в ЄС та НАТО, її інтеграції в європейський політичний, економічний, безпековий та ідейний простір, але, з іншого боку, питання співробітництва країн може бути заснованим суто на прагматизмі. Співпраця в рамках міжнародних організацій, інтеграційні процеси та регіональне співробітництво – лише кроки до реалізації власних державних інтересів, про що й говорив Гоббс. А принциповий антагонізм Європи не відступив на задній план, навіть за умов консолідації країн через спільність ідеалів. Це підтвердилося на прикладі Польщі та України, де попри спільне бажання взаємодопомагати, виник ряд проблем, що заглиблюються у давні конфлікти та стримують співпрацю.

Джерела та література

1. Гоббс Т. Левіафан. Київ: Дух і Літера, 2000. 600 с.
2. Столярчук Я. М. Польща в євроінтеграційних пріоритетах України. *Економіка та держава*. 2005. № 9. С. 25–27.
3. Шмітт К. Левіафан у вченні про державу. СПб.: Владимир Даль, 2006. 300 с.

4. Kofi Annan's remarks on accepting the peace of Westphalia Prize. Speech. 2008. URL: <http://kofiannanfoundation.org/newsroom/speeches/2008/10/kofi-annans-remarks-accepting-peace-westphaliaprize-0>
5. Morgenthau H. Politics among nations: the struggle for power and peace». revised by Kenneth W. Thompson. Brief ed. 245 p.
6. The Peace of Westphalia. URL: <https://courses.lumenlearning.com/suny-hccc-worldhistory/chapter/the-peace-of-westphalia/>
7. Waltz K. Theory of International Politics K. Waltz. N. Y.: Random House, 1979. 250 p.

Блінова Уляна

ШЛЯХЕТСЬКИЙ СТАН КНЯЗІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XIV–XVI ст.

***Анотація.** У дослідженні висвітлюються особливості шляхетського стану князів на українських землях. Описуються різновиди князів та їхнє походження. Методологічною основою дослідження послужили як загальнонаукові, так і спеціально-історичні методи. Специфіка досліджуваної теми передбачає застосування порівняльно-історичного методу.*

***Ключові слова:** князі, стан, українські землі.*

***Abstract.** In this study the features of the noble status of the princes on Ukrainian lands are covered. The varieties of princes and their origin are described. The methodological basis of the study was both general scientific and special historical methods. The specificity of the topic under study involves the use of a comparative-historical method.*

***Keywords:** princes, state, Ukrainian lands.*

Провідним, привілейованим станом княжої доби історії України були князі. У зв'язку із завоюванням українських земель Великим князівством Литовським, Польською державою цей соціальний стан вимушений був адаптуватися до нових умов, переходити на службу до литовських та польських правителів, набувати шляхетського стану. Незважаючи на нові обставини, князівським родам вдалося зберегти свою провідну суспільну позицію, зберегти та примножити культурний спадок часів Київської та Галицько-Волинської держав.

Історію князівських родів, шляхти на українських землях XIV–XVI ст. вивчали провідні історики сучасності Н. Яковенко, фахівці з середньовічної та ранньомодерної історії України Н. Білоус, В. Михайловський. У їхніх роботах знайшли відбиття історія соціального стану, їхні права, привілеї, особливості світогляду, характерні риси повсякденного життя, внесок у розвиток українських земель досліджуваного часу.

Мета цієї наукової роботи полягає в аналізі процесу набуття князівськими родами шляхетського стану на українських землях XIV–XVI ст.

Привілейований соціальний стан у Речі Посполитій називали загальною назвою шляхта. Його визначальними рисами з-поміж інших були